

Kristen spiritualitet for mennesket i storbyen

THOR STRANDENÆS

Målsetting

Siktemålet med dette bidraget er å identifisere basale elementer i og spesielle forutsetninger for en kristen spiritualitet, tilpasset mennesket i storbyen. Som ledd i en slik gjennomgang faller det naturlig først å se noe nærmere på hva som i den kristne kirke har utgjort spiritualitetens viktigste forutsetninger og basale elementer, for dernest å ta rede på hvordan spiritualiteten konstrueres og kan tilpasses livet i storbyen. Rammene for dette bidraget gjør det verken mulig å foreta en omfattende gjennomgang eller å ta hensyn til spesifikke behov som ulike mennesker nødvendigvis vil ha. Så vel behov som form som passer den enkelte vil nemlig variere, beroende på kjønn, aldersgruppe og individuell livssituasjon. Derfor ønsker jeg i det følgende først å fokusere på viktige fellesnevne, for så å skissere hvordan disse kan inngå – sammen med andre elementer - i en kristen spiritualitet i storbyen.

Kjennetegn ved storbykulturen

En rekke forhold kjennetegner livet i storbyene som sted og ramme for kristen spiritualitet. En del av disse er felles for storbyer verden over. Storbyer preges videre av felleskulturelle trekk i vedkommende land eller befolkningsgruppe(/r). Dessuten har hver storby sitt eget særpreg som skiller den fra andre byer. Kulturer med høy religiøs bevissthet og praksis vil også påvirke byene. I Japans storbyer er templer og skoler eller sosiale institusjoner som drives av religiøse samfunn eller sekter et typisk trekk.

Det samme gjelder Taipei og Hong Kong, hvor også kristne kirker og diakonale institusjoner er svært tydelige i bybildet.¹

Med fare for å utelate andre vil jeg nevne noen av storbyenes viktigste felleskulturelle trekk. Det dreier seg om stor befolkningstetthet, vel utbygget infrastruktur – herunder transport-system² – ressurstilgjengelighet og omfattende kulturelle tilbud.³ Som regel ligger arbeids-plass og bopel langt fra hverandre, slik at mange som pendler daglig har reisetid på 30–60 minutter til og fra arbeidet – eller mer. I barnefamilier skal gjerne barna fraktes til og fra skoler eller ulike fritidsaktiviteter. Pendling og ønsket om å få med seg mange av de tilbud storbyen frembyr – både kulturelt, sosialt, mattilbud så vel som andre materielle goder – fører da til den såkalte tidsklemmen. Det blir klokken som styrer hverdagen. Likevel ønsker man å presse inn i hverdagen flere aktiviteter enn døgnetts timer som regel tillater. I hjem og på arbeidsplass har man forpliktelser, men ønsker dessuten å få med seg mye mer. Dermed blir man gjerne oppjaget og stresset. Som en følge av dette får mange mennesker i storbyene en såkalt *unconnectedness* – de lever som satellitter som selv velger bane og referansepunkt. Og – fordi byene i høyere grad enn landsbygdene preges av materialisme, med tilhørende forbrukskultur – kan dette også føre til ensomhet og lengsel etter menneskelig nærhet og fellesskap. Religion og spiritualitet dankes ut av andre forpliktelser, gjøremål og preferanser. Ikke desto mindre er det nettopp i storbyene at det oppstår en religiøs lengsel – en lengsel etter alternative verdier til stress og jag, materialisme og forbrukskultur.

I sin bok, *The Secular City* (1965), antok teologen Harvey Cox at religionen ville miste sitt foffeste i byene ettersom sekulariseringsprosessen skred frem.⁴ 20 år senere måtte han innrømme at han på dette punkt hadde tatt grundig feil.⁵ Bl.a. hadde han ikke forutsett den store oppblomstring av pentekostal religiøsitet og fremveksten av en alternativ spiritualitet i byene, og det faktum at religionen ikke forsvinner, men utvikler nye former i sekulariserte samfunn. Søken etter alternative verdier til materialisme og forbrukskultur og en åndelig lengsel kjennetegner også Norge i dag. Det er tydelig dokumentert, bl.a. under Den norske kirkes Kirke-møte-behandling (1999) av temaet *åndelig lengsel i vår tid*.⁶ I kjølvannet etter kirkemøtesaken er det dukket opp en rekke publikasjoner og prosjekter innen Den norske kirke som viser tematikkens

aktualitet.⁷ Videre er det blitt et stadig økende marked for bøker om pilegrimsvandring, retretter og spiritualitet i vid forstand.⁸

Ved siden av at de ovennevnte kulturelle verdier preger storbyene, gjør også den såkalte postmodernismens idealer seg gjeldende i norske storbyer. En postmodernistisk kultur kjennetegnes bl.a. av at den er pluralistisk, at den vektlegger rett praksis og enkeltsannhet(er) som er gyldig(e) for og virker for den enkelte – altså bidrar til den enkeltes livsmestring. Videre fokuserer postmodernismen snarere på de mange – og gjerne isolerte – små fortellinger enn på den store, overgripende fortellingen. Endelig er den preget av en rimelig ”løs” spiritualitet. Den er ikke nødvendigvis forankret til ett trossamfunn eller én trostradisjon.⁹

Hvis en skal konstruere en kristen spiritualitet for mennesket i storbyene i Norge i dag, må en derfor både ta hensyn til storbyens spesielle rammebetingelser og påvirkningen som postmodernismen har på dens innbyggere. Heller ikke kan en overse at kristen spiritualitet som regel alltid har utviklet seg i samspillet mellom de universelle (eller transkulturelle) og de lokale (eller kontekstuelle) kulturelle verdier. De betingelser som gjelder for kristen gudstjenestefeiring i alminnelighet – nemlig at den skjer i en fruktbar spenning mellom universell og lokal tilhørighet – vil nødvendigvis også prege enkeltmenneskets spiritualitet hvis den skal vise leve- og tilpasningsdyktighet i storbyen.¹⁰

Fundamentale elementer i konstruksjonen av kristen spiritualitet

For å ta rede på hva som har fungert som fundamentale elementer i konstruksjonen av kristen spiritualitet gjennom tidene må en søke både i det bibelske materialet og kirkens historie. Jeg vil derfor i det følgende ta for meg noen elementer som har vist seg å være svært viktige, nemlig bibellesning og salmeskatt, samlingen, bønningen, stillhet og meditasjon samt disiplin.¹¹

Bibellesning og salmeskatt

Det er en kjensgjerning at fornyelsesbevegelser i kirkens historie har vært inspirert av bibellesning og nytt møte med bibelske tekster. Det gjelder f.eks. for etableringen av mange av kirkens munke- og nonneordener, reformasjonsbevegelsen, pietismen og fremveksten av den protestantiske misjonsbevegelse.

I Bibelen fremgår det av de gammeltestamentlige tekstene og de nytestamentlige overlevelingene at lesning og tilegnelse av Guds ord er nødvendig, og derfor også viktig. Profeten spiser Guds ord for å internalisere budskapet (Jer 15,16; Esek 3,1). Salmisten ser at Guds ord viser vei – som en lykt eller et lys (Sal 119,105.130). Evangeliene viser oss at Jesus tidlig var fortrolig med de gammeltestamentlige skriftene og søkte å trenge inn i dem for å forstå dem (Luk 3,41-52). I sine samtaler med disiplene og de jødiske skriftlærde dokumenterte han slik kjennskap (Matt 11,2-7; 12,1-8; 13,53-58 og Luk 4,16-20). Under avskjedsmåltidet med disiplene sang Jesus og følgesvennene hans lovsangstekster fra Salmenes bok (Matt 26,30) – 'lovsangen' fra den såkalte *hallesamlingen* i Salmenes Bok (Sal 114-118). Endelig er det med ord fra en av klagesalmene, (Sal 22) Jesu bønn på korset er formet (Matt 27,45-47), en salme som både inneholder det dype klageropet (v 2-22) og inderlig tillit til at Gud hører og griper inn (v 23-32). Også Paulus bruker og siterer fra Det gamle testamentet i sine brev og formaner bl.a. sine lesere til å fastholde Jesus-overlevelingen, slik han selv gjør det (1 Kor 11,23-26; 15,3-8). De oppfordres videre til å synge salmer og sanger/åndelige viser (1 Kor 14,26; Ef 5,19; Kol 3,16; jf 1 Tim 6,3-10). Utviklingen av kristen gudstjenestefeiring viser da også at kirken fra første stund bevarer tradisjonen fra den jødiske synagogegudstjenesten med å lese (og utlegge) de bibelske skriftene planmessig og synge Salmene. Teksttrekkene som er tilrettelagt for søndagsgudstjenestene i kirkeåret innenfor de liturgisk orienterte kirkesamfunn, er et synlig uttrykk for at denne praksis har vedvart.

Bibellesningens betydning henger sammen med at det enkelte menneske først må få møte *enkeltfortellingene* i Bibelen, for så å bli i stand til å konstruere *den store fortellingen*. Gjennom bibeltekster og (sang- og) salmetekster formidles så vel et kunnskapsinnhold som erfaringer fra kirkens levde trosliv – noe som også enkeltmennesker har nyttegjort seg av i utviklingen av egen tro og spiritualitet. En plan for daglig bibellesning og salmesang, hvor lesning og sang ikke styres av vilkårlighet, har da også vist seg å være et viktig element for utvikling av spiritualitet i kirkens historie – et element som også har relevans for storbymeneskers spiritualitet idag.

Samlingen

Jesus gikk jevnlig i synagogen – og til tempelet, i det minste ved noen av høytidene (Luk 2,41f) – en vane han hadde opparbeidet fra barnsben av (Luk 4,16). Dermed var han også i stand til å lese fra skriftrullen og utlegge teksten i synagogen på sitt hjemsted (Matt 4,23 parr; Luk 4,14-30). Også Paulus oppsøkte flittig tempelet og synagogene – inntil hans budskap møtte motstand (Apg 18,1-8), og hans menigheter samlet seg til gudstjeneste ukentlig (1 Kor 14,26). Videre viser Apostlenes Gjerninger at menigheten i Jerusalem både samlet seg til gudstjeneste på Herrens dag – søndagen – og til bønn og samling om apostlenes lære (Apg 2,42.46-47). Siden har primært gudstjenesten, men også andre samlinger, kjennetegnet den kristne kirke og stått i en vekselvirkning med enkeltmenneskets private andaktsliv.

Hvorfor har samlingen av kristne vist seg å være et så viktig element i kristen spiritualitet? Jo, fordi møtet med andre mennesker i gudstjenesten og samlingsstunder stimulerer og utfordrer tro og levd liv. Gudstjenesten har vist seg å gi så vel gjenkjennelse som ny innsikt. Dette har skjedd gjennom bibellesning, tekstutleggelse og vitnesbyrd, nattverd, salmesang og bønn – så vel i lovsang som takkebønn, syndsbekjennelse, forbønn og klage – samt gjennom omsorgen for de fattige, både gjennom offergavene og diakonien, dvs. "liturgien etter liturgien". Sam-tidig har samlingene med andre troende gjerne bidratt til at mennesker har bevart sin tro, og ved å utfordre troen også motvirket mennesker fra å bli helt selvpoptatt, dvs. innkrøkt i seg selv. I et postmoderne samfunn, hvor subjektive valg – og retten til å foreta egne valg – får stor oppmerksomhet, har slike samlinger et potensiale i seg til å motvirke så velisolasjon som individualisering. Med andre ord kan kirkens felles tro og tilbedelse bidra til at den enkelte kristne møter et stimulerende korrektiv.

Bønnen

Som allerede nevnt var ikke bare Salmenes bok men også bønnen viktig for Jesus, Paulus og urkirken. Evangelistene beretter at Jesus vektla bønn i sitt liv – både alene og i fellesskap med andre. Han trakk seg ofte tilbake til ensomme steder hvor han kunne be for seg selv (Luk 5,16) men ba også sammen med disiplene (Matt 26,36-46 parr.; Joh 17). Dessuten underviste han disiplene om bønn (Matt

6,5-15, par.), lærte dem Gudsrike-bønnen (Fader Vår, Matt 6,9-13, par.). Bønnen ble derfor viktig for kirken fra første stund av (Apg 2,42.46f). Tilsvarende viser også Paulus gjennom sine brev at han ba ofte. Han takket mye, men ba også for de kristne han virket blant, både menighetene og enkeltpersoner (1 Tess 1,1-3; Ef 1,2-4; Fil 1,2-11; 1 Tim 1,2; 1 Tim 1,2f; Tit 1,4; Filem 3-6). Dessuten oppmuntret, ja formante han menighetene og kristne enkeltvis, til å be (2 Kor 1,11; Ef 6,18f; Kol 4,3). Bønn – både fast formulert og fri – har siden inngått som et normalt pulsslått i den kristne kirke. Fader Vår, Jesus-bønnen og den såkalte Frans av Assisis bønn er noen eksempler på fast formulerte bønner, men også andre liturgiske bønner kan nevnes, f eks kollektbønnene.

Stillhet og meditasjon

Som nevnt oppsøkte Jesus gjerne et avsides eller stille sted for å be (Luk 5,16; Matt 26,36ff parr.). Hans undervisning forutsetter at det private bønneliv ikke er ment å være til allmenn beskuelse, men avskjermet (Matt 6,5f) – man skal lukke sin dør og be i det skjulte (v 6). Åpenbart ligger hensynet til at bønningen skal kunne foregå uforstyrret og i full konsentrasjon bak denne formaningen. Ytre omstendigheter – så som fengselsopphold eller reiser – er likevel ikke til hinder for at bønnens liv kan fortsette. Brevene skrevet i fangenskap viser at Paulus ikke lot slike omstendigheter hindre ham i å be – verken alene eller sammen med medfanger (Ef; Fil; Kol; Apg 16,25). Når han oppfordret de kristne til å be uten stans (Ef 6,18), var dette også en norm han åpenbart fulgte i eget liv. Bønnelivet forutsettes altså i det nytestamentlige materialet å fortsette ufortrødent til tross for at ytre rammer varierer.

Også i kirkens historie har dette kommet til uttrykk på mange måter. I klostrene har man fastholdt balansen mellom å be og arbeide. De faste tidebønnene har vært gjennomført daglig, hele året – med basis i Salmene, bønnene og tekstlesningene. Den enkeltes bønneliv har vekslet mellom privat bønn og felles bønn, med søndagens og festdagens gudstjenester som høydepunkter i uken. Også utenom klostrene har tidebønn vært praktisert i mange kirkesamfunn – enten i menigheter, faste grupper eller også av kristne enkeltvis. Noen har knyttet seg opp mot et ordenssamfunn – såkalte tredje ordens medlemmer. De har pålagt seg selv å følge noen eller alle bønnene til vedkommende orden i eget privatliv. I

dag er f eks mange kristne tilknyttet Iona-fellesskapet eller Taizé-fellesskapet, enten som erklærte medlemmer av disse fellesskapene – eller uten noen formell tilknytning – og følger kommunitetenes bønneliv. Mennesker i det sekulære samfunn kan, gjennom en slik formell eller uformell tilknytning, få hjelp til et ordnet fromhetsliv. I misjonshistorien finner vi et annet eksempel. Karl Ludvig Reichelt utarbeidet tidlig *Tilbedelsesritual for Buddhistmisjonens vennekrets* (Oslo 1926). Foruten salmesang, skriftlesning og bønn omfattet rituallet også *dedikasjonen* og *hengivelses-kvadet*.¹² Gjennom rituallet kunne misjonsvennene på sett og vis overvinne tid og avstand til Kina og de få del i arbeidet gjennom et ordnet andaktsliv. Endelig vil jeg nevne at det er en lang rekke eksempler på at kristne som har sittet i fengsel har bevart sin tro bl.a. gjennom bruk av bønn og tidebønn, bønnekrans og salmesang.¹³

Disiplin

De foregående punktene har vist at innarbeidede vaner, fast rytme, orden og disiplin i meditasjons, bønne- og gudstjenesteliv er grunnleggende for at kristen spiritualitet skal ha nødvendige forutsetninger for liv og vekst. Evangeliene fremhever i flere sammenhenger at Jesus hadde for vane å gå i synagogen og delta i menighetens gudstjeneste samlinger og undervisning der (f eks Mk 1,39 parr. og Luk 4,16 parr.) og å søke avsides for eget bønneliv (Mark 1,35 par.; Luk 6,12 parr.). Også Paulus forutsetter i sin undervisning av menighetene at de samles til gudstjenester. Han pålegger dem ikke bare å huske en rekke bønnevers (Rom 15,30f; 2 Tess 3,1f; 1 Tim 2,2) men også å ha et fast innhold i sine gudstjenester (1 Kor 14,26) og å feire nattverd i tråd med den overlevering han selv hadde mottatt (1 Kor 11,23-33).

Ut i fra Det nye Testamente og kirkens historie kan vi altså konkludere med at kristen spiritualitet gjennom historien har basert seg på noen fundamentale elementer for å kunne utvikle seg og ha livsrom. Jeg har identifisert fem av disse som alle har vist seg å være nød-vendige for så vel kristen spiritualitet i et fellesskap som i den enkelte kristnes livsmestring.

Storbymenneskets konstruksjon av en livskraftig kristen spiritualitet

Det fremgår av det jeg har omtalt i det foregående at det i kristen spiritualitet har inngått en del elementer som er av universell eller

felleskristen karakter. Når kirken har fastholdt disse, har de bidratt til å forhindre kristen spiritualitet fra å utvikle seg bort fra eller bli fremmed-gjort fra den kristne tros felles røtter,¹⁴ evt. fra å bli gjennomsyret materialistisk eller også bli til en religionsmiks. Også for en spiritualitet som skal vise seg livskraftig i storbyen vil det derfor være viktig å leve i nær kontakt med de elementer som den verdensvide kirke gjennom tidene har gjenkjent som autentisk kristne. På den annen side viser kirkens historie at kristen spiritualitet ikke har utviklet seg uavhengig av den kulturelle kontekst som dens brukere lever i. F eks har den norske salmeskatt en rekke salmer som fokuserer på naturen og årstidenes veksling, og i nyere tid har *Norsk Salmebok med bønnebok (NoS)* fått inn salmer og bønner fra mange samarbeidskirker i sør og fra keltisk fromhetstradisjon.¹⁵ Dette viser at så vel kontekstuelle som tverrkulturelle impulser har påvirket norsk fromhetsliv. Med mindre den er i åpen samhandling med de åndsstrømninger og kulturuttrykk som kjennetegner lokalsamfunnet og den hverdag spiritualiteten skal leves ut i risikerer kristen spiritualitet å utvikle seg til en museal størrelse eller hendø.

I den lutherske uttalelsen *The Nairobi Statement on Worship and Culture: Contemporary Challenges and Opportunities* slås det fast at kristen gudstjenestefeiring forholder seg til kultur på fire måter.¹⁵ Den er *transkulturell, kontekstuell, motkulturell og tverrkulturell*. Det samme kan altså sies å gjelde for kristen spiritualitet i vid forstand. Med mindre den tar i bruk viktige elementer i kirkens økumeniske arv, forholder seg bevisst til den lokale kultur – både bekreftende og kritisk – samt benytter seg av tverrkulturelle impulser, risikerer den å miste sin karakter av autentisk kristen spiritualitet. Forholder den seg ikke til lokalkonteksten, risikerer den å bli museal (såkalt fossilisering). Forholder den seg ikke til den felleskristne arv, blir den lett innkrøkt i seg selv. En spiritualitet som skal overleve i storbyen må med andre ord omfatte de allerede omtalte felleskristne elementene og bevisst relatere seg til den snevrere og videre kulturramme som den skal fungere i. Jeg vil i det følgende peke på noen virkemidler som kan være storbyennesket til hjelp i konstruksjonen av kristen spiritualitet.

Ritualer og innøvde vaner har altså vist seg viktige for kristen spiritualitet. Begge deler fremmer disiplin og skaper nødvendig

rom for stillhet. Kristen spiritualitet og bruken av dens byggeklosser må innlæres. Normalt skjer dette ved at en følger andres forbilde, men det kan også skje ved at man tar i bruk spiritualitetens grunnelementer og setter dem sammen på en slik måte at konstruksjonen fungerer på en tjenlig måte i den enkeltes liv. Jeg har annetsteds omtalt hvordan nettopp opplæring og handlingsmønstre benyttes når mennesker skal konstruere spiritualitet innen ikke-kristne tradisjoner.¹⁷ Det er også mulig å hente inspirasjon gjen-nom meditasjon og pilegrimsreiser innen andre religiøse tradisjoner, f eks zen-buddhismen, slik Notto Reidar Thelle har vist det i sin bok *Hvem kan stoppe vinden?*²⁸ Men ritualer og faste handlingsmønstre har også vist seg nødvendige gjennom kirkens historie at kristen spiritualitet skal være livskraftig og vedvarende.

I denne sammenheng har ikke minst bruken av ytre hjelpemidler vist seg å være nyttige – især slike som adresserer menneskets ulike sanser. De er til hjelp når mennesker skal sette av tid, oppnå stillhet og konsentrasjon i sitt fromhetsliv. I en kirke som den lutherske, hvor samlingen om ordet og ordets forkyn-nelse dominerer, har man ofte kommet til å undervurdere andre sanser enn hørsel og tale – til tross for at menneskets tro omfatter ånd, sjel og legeme, inklusive sansene. I Det nye Testamente oppfordres det da også til ikke bare å høre ordet men også til å gjøre det ordet sier (Jak 1,22f), det vil si til å integrere budskapet i levd liv. Bruken av alle sansene – også lukt, smak og syn – samt ulike kroppsbevegelser, har vist seg å være betydningsfulle både i kristne og ikke-kristne religioner. Luther fremhevet bruken av kors-tegnet i den kristnes daglige bønneliv. Nattverdens brød og vin i alle kirker adresserer syn og smak, og nattverdmåltidet er ikke bare viktig som sakrament i kirken – det åpner muligheten for at hele kroppen settes i bevegelse. Tilsvarende innbyr takkofferet til bevegelse – ikke minst når hele menigheten inviteres til å frem-bære offergavene på alteret. Bruken av røkelse, især i katolske og ortodokse kirker, har appellert til lukte- og synssans, og i nordiske kirker har lystenning og tente lys appell – særlig i den mørke årstiden. Gudstjenesteritualene åpner altså opp for at mennesket kan ta aktivt del, med kropp, sjel og ånd i et fellesskap. På til-svarende måte vil private ritualer kunne bidra til at et personlig andaktsliv får forankring også i kroppen og adresserer mennesket som helt vesen. I de siste tiårene har en da også i Norge sett at

stadig flere mennesker tar i bruk lys, røkelse og andre elementer som adresserer ulike sanser i et daglig andaktsliv.

Selv om altså de fundamentale elementene i kirken spiritualitet gjennom tidene også vil ha aktualitet og relevans for utviklingen av en autentisk og livskraftig kristen spiritualitet i dag, kan ikke disse stå uformidlet, men må integreres i den enkeltes liv på en naturlig måte. Dette vil bidra til en vekselvirkning mellom det kristne fellesskapets samlinger og det private from-hetsliv. Men skal spiritualiteten bli en naturlig del av enkeltmenneskets kulturelle liv, må den også forholde seg relevant til dets kulturkontekst.

Det betyr for det første at den må stå i et naturlig forhold til den enkeltes dagsrytme. I denne rytmen inngår som regel både morgen- og kveldstoilette samt reisetid. Dusj-, badrom og bil har vist seg å være velegnet for bønn og salmesang, inklusive innlæring av salmer og salme-/bibelvers. I dag lytter mange i bilen til en morgenandakt eller kristen sang og musikk. På buss, tunnelbane, tog og fly gis det naturlige tidsrammer til å be og meditere. Det samme gjelder om man går eller sykler til og fra jobb. Bibellesning og bønn kan skje i et stille rom men også under et måltid – evt. sammen med andre i hjem eller bofellesskap. Aftenbønn med barna har også vist seg å gi bønn en fellesskapsorientering. Endelig har døgnet ofte mange ventetider som gjerne kan benyttes til bønn og meditasjon. Disiplinen i storbyen må, uansett, innøves i et samspill med den enkeltes daglige rytme.

For det andre vil bruken av ulike synlige og hørlige hjelpemidler for mange være til hjelp hvis når en søker stillhet og konsentrasjon, og for å markere at tiden avsettes for meditasjon og stillhet eller bønn. For noen vil det falle naturlig å oppsøke et velegnet sted utendørs, f.eks. i en park eller en hage. Andre vil identifisere et fast innendørs rom til formålet. Det er vanlig å bruke kristne ikoner, et tent lys eller andre visuelle symboler for å fange øyets og tankenes oppmerksomhet. Men også lydimpulser, så som rennende vann, en bjelle, meditativ musikk eller salmesang, kan gi hjelp til å markere hellig tid og en avtale med Gud. På denne måten kan man åpne for og opprettholde stillheten i egen kropp og sinn.¹⁹

For det tredje vil fysiske øvelser – så som å gjøre korsets tegn, knele, sitte i meditasjons-stilling, utføre yoga- eller *taichi*-øvelser – eller fingrenes kontakt med en bønnekrans for mange være et hjelpemiddel til å finne frem til i et stille – synlig eller usynlig –

rom og til å bevare roen. Kirken har gjennom århundrene brukt bønnekransen som et praktisk hjelpe-middel til bønn og meditasjon over mysteriene.²⁰ Bruken av bønnekransen finner vi f.eks. også i buddhistisk og muslimsk fromhetsliv. I nyere tid har Martin Lønnebo utviklet en såkalt økumenisk bønnekrans – Kristuskransen – hvor både perlenes farge, fasong og størrelse gir konkret forankring for bønn, ettertanke og meditasjon.²¹ Lønnebos bok og krans har fått svært stor utbredelse, i Norden så vel som i andre land, og det fins en rekke internettportaler som introduserer bruken av kransen og dens symboler.²² Dette viser at det postmoderne mennesket – gjennom fornyet kontakt med en hevdvunnen religiøs praksis – har funnet et hjelpemiddel til konsentrasjon og stillhet. Bønnekransens perler legger til rette for struktur og rytme, og fingrenes kontakt med perlene gir gjerne en konsentrasjon som hindrer uønsket tankeflukt. Slik kan fromhetslivet spille på lag med kroppen og bli holistisk.

For det fjerde har mennesker i storbyene – utenom søndagens høymesser – også anledning til å delta i morgen- eller middagsmesse (dvs før arbeidstid eller i lunsjpausen) i mange kirker, især domkirker. Eller de kan søke åpne kirker for bønn og tidebønn på et eller flere tidspunkt i løpet av dagen. Dette har for den enkelte gjort det mulig å delta i faste ritualer sammen med andre kristne, men også til å innarbeide og opprettholde en fast rytme i eget andaktsliv. Vekselvirkningen her har vist seg å være av stor betydning.

Endelig har storbymennesket gjennom de mange tilbud om pilegrimsvandring og retretter i vår tid fått hjelp til å gjøre kristen spiritualitet til en holistisk preget dimensjon ved livet.²³ Både pilegrimsvandring og retretter kan stimulere til ettertanke, til å foreta oppbrudd og evt. bryte med vaner og holdninger som hemmer eller hindrer utviklingen av kristen spiritualitet hos den enkelte.

Jeg har fremhevet at de felleskulturelle trekk ved kirkens spiritualitet gjennom århundrene er viktig å fastholde når man i dag utvikler en kristen spiritualitet i storbyen. Jeg har også påpekt at storbymennesket gjennom å ta sin lokalkulturelle forankring på alvor kan identifisere ytre hjelpemidler som gir hjelp til nødvendig avgrensning og rytme, tilpasning og ro for å kunne konstruere en livskraftig spiritualitet. En slik spiritualitet kan hente både lokal og transkulturell inspirasjon, men formen må tilpasses den enkeltes livssituasjon og dagsrytme slik at den ikke virker frem-

medgjørende for det liv den skal leves i. En slik spiritualitet leve godt innenfor rammen av en luthersk kontekst, men er ikke begrenset til denne. Både de felleskristne elementene jeg har identifisert og den nødvendige dialogen med øvrige kulturelle verdier – inklusive dem en finner innenfor ikke-kristen religiøsitet – peker i en økumenisk retning. Det har da også vist seg at nyere spiritualitet i Norden har tatt i bruk kulturelle impulser fra mange sammenhenger – så vel religiøse som ikke-religiøse, kristne så vel som ikke-kristne. Dette er i seg selv uttrykk for at kristen spiritualitet orienterer seg på en postmoderne måte. Den er selektiv og søker nye kilder – ofte andre enn de tradisjonelle – for på den måte å kunne forholde seg dialogisk, både i forhold til samtidens og den lokale kulturs utfordringer. Dermed ser man i dag at det bygges forbindelser mellom kristne av ulike tradisjoner når storbymennesket utvikler sin spiritualitet. Men man søker også impulser utenfor kirken – også i andre religiøse tradisjoner – i utviklingen av en holistisk, livskraftig spiritualitet.

Noter

- ¹ Se mitt bidrag, "Misjon i det offentlige rom i Hong Kong: Kirkens selvpresentasjon på bygningsfasader" i: Thor Strandenes (red.), *Misjon og kultur. Festskrift til Jan-Martin Berentsen*, Stavanger: Misjonshøgskolens forlag 2006, 273-298.
- ² Beijing som i 1970- og 80-årene ble omtalt som "syklens by", og hvor transportsystemet da avvirket den daglige trafikken på en god måte, fordi millionvis av sykler kunne gli smidig gjennom byens gater, har i løpet av de siste 10-15 år fått en enorm trafikk tetthet, takket være den økte privatbilismen som til tider gjør det nærmest umulig å ta seg frem i gatene.
- ³ Tilbud og tilgjengelighet på ressurser er selvsagt avhengig av graden av økonomisk velstand i den enkelte storby. I byer med store slumområder og mange fattige er disse ofte forhindret fra å få del i de goder som rikere innbyggere har anledning til å skaffe seg – både mht mat, transportmidler og andre materielle goder.
- ⁴ Harvey Cox, *The Secular City: Secularization and Urbanization in Theological Perspective*, New York: MacMillan, 1965.
- ⁵ Harvey Cox, *Religion in the Secular City: Toward a Postmodern Theology*, New York: Simon and Schuster, 1984.
- ⁶ Sak KM 12/99, *Protokoll Kirkemøtet 1999*. Til grunn for Kirkemøtets behandling lå bl a en utredning ved Tore Laugerud, *Kirken i møte med den åndelige lengsel i vår tid: betenkning til Kirkemøtet 1999*. [Oslo] : Kirkerådet, 1999.
- ⁷ Blant annet kan nevnes ressurspermen som er utarbeidet av Virve Tynne-mark, *Smak og se – stillbetsarbeid i menigheten* (Oslo: Diakoniseret Lovi-

- senberg 2006), prosjektet "Gud i storby – om kirkelig nærvær, uttrykksformer og tjenestetyper i 2010" i regi av Oslo bispedømme av Dnk – og herunder *Mangfold er enhet*. Rapport fra fokusgruppen "Kirkens misjon og nærværformer" mars 2006. Se: <http://www.gudistorby.no/> ("Mangfold er enhet.doc"). Dette og andre nettstedet henviser til i denne artikkelen er alle besøkt i august 2006.
- ⁸ Se f eks Ole Skjerbæk Madsen, *Kaldet til discipelskab i Mesterens Lys*, Værlose: Forlaget Kontrast 1997 (jf <http://www.imesterenslys.dk/bog/discipelskab.htm>.); Arbeidsgruppa Pilegrimsvandring i vår tid (red.); *Pilegrimsbåndboka*, Oslo: Verbum 1997; Knut Grønvik (red.), *I stillhet og tillit*. Ressursbok fra retreatbevegelsen, Oslo: Verbum 2005; Leif Gunnar Engedal og Arne Tord Sveinall (red.), *Troen er løs*. Bidrag til belysning av forholdet mellom folkerelegiøsitet, nyreligiøsitet og kristen tro, Trondheim: Egede Instituttet og Tapir Akademisk forlag 2000.
- ⁹ Til dette, se Viggo Mortensen, "Det moderne Areopagos" i: Thor Strandenæs (red.), *Misjon og kultur: Festskrift til Jan-Martin Berentsen*, Stavanger: Misjons-høgskolens forlag 2006, (55-74) 68f.
- ¹⁰ Jf Thor Strandenæs, "Liturgien – mellom universell form og lokal kulturytring: Reichelts liturgiske tenkning" i: *NoTM* 49 (1995) 1, 1-31; "Gudstjeneste og kontekst" i: Ernst Harbakk og Filip Riisager (red.), *Veien videre.: Den Nordiske Kristne Buddhismisjon 75 år*, Oslo: Den Nordiske Kristne Buddhismisjon 1997, 60-84.
- ¹¹ Jeg nevner ikke *boten / skriftemålet* som et særskilt punkt og forutsetter den omfattet av bønnen, selv om den både i kirkens felles historie og i den lutherske kirkes teologi har vært vektlagt særskilt.
- ¹² Strandenæs, *art.cit.* 1995, 11-15. For en nyere oversettelse av hengivelseskvadet, se *Norsk Salmebok med Bønnebok* (Oslo: Verbum 2002), *Bønnebok nr 51*.
- ¹³ Et eksempel fra nyere tid er den katolske biskop – senere kardinal – Ignatius Kung Pin-Mei (1901-2000) som satt fengslet i 30 år i Kina, mesteparten i enecelle (jf nettstedet <http://www.cardinalkungfoundation.org/cardinal/index.htm>).
- ¹⁴ Et eksempel på en slik utvikling bort fra en mer universell gjenkjennelig kristendomsform er den japanske form for kristen tro og tilbedelse (de såkalte undergrunns eller *kakure-kristne*) som utviklet seg i all hemmelighet i hjemmene under kristendomsforfølgelsene på begynnelsen av 1600-tallet. De levde også videre, isolert fra den kristne kirke for øvrig (såkalte hanare – de som går bort) og er bl a omtalt av Shusaku Endo, *Stained Glass Elegies*, (transl. Van C. Gessel, 1984), Harmondsworth: Penguin Books 1986, (i kapitlet "Moters") 108-135. For kristendomsforfølgelsene som førte til slike undergrunnskristne, se f eks C. R. Boxer, *The Christian Century in Japan 1549-1650*, Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press (1951), 1974, 308-361.
- ¹⁵ Se *NoS* (2002) nr 219, 222 (N. F. S. Grundtvig); 291, 318 (A. Frostenson); 87, 191, 557; videre *NoS* nr. 479 og flere av bønnene i *Bønnebok*: nr. 143, 192, 291, 406, jf 174. Se f eks også Harald Olsen, *Ilden fra vest: Tekster fra keltisk frombetradisjon*, Oslo: Verbum 1999.
- ¹⁶ I: S. Anita Stauffer (Ed.), *Christian Worship: Unity in Cultural Diversity*, Geneva: Lutheran World Federation 1996, 23-28.
- ¹⁷ Strandenæs, *art. cit.* 1995; Thor Strandenæs, "Gudstjenestens misjonerende funksjon" i: *Misjon og Teologi* 3, 1996, (15-35) 17f.
- ¹⁸ Oslo: Universitetsforlaget 1991, 44-63.

- ¹⁹ I Buddhistmisjonens liturgi (*Libài Yìshì hé Shèngli – Zànyòngben*), som ble benyttet i Kina 1928-1936, ble det anvendt en såkalt *klokkestang av messing* – også vanlig anvendt før og nå i buddhistmunkenes tilbedelse i asiatiske land. Messingsklokkeng utløser en nydelig og klar tone som varer i mange sekunder, for så å dø langsomt ut. Klokkestangen ble benyttet ved begynnelsen av flere liturgier. I liturgiboken heter det at slaget på klokkestangen *åpner stillheten (kai jing)*. Den som har hørt klokkestangen lyde, vil huske både den klare, vedvarende klangen og den påfølgende stillheten. Se også Strandenæs, *art. cit.* 1995, 7-10.
- ²⁰ Se f eks C. J. Walsh, "Rosary" i: J. G. Davies (Ed.), *A New Dictionary of Liturgy and Worship*, Frome & London: SCM Press 1986, 471f.
- ²¹ Martin Lønnebo, *Kristuskransen* (til norsk ved Knut Grønvik), Oslo: Verbum 2000.
- ²² Se f eks <http://www.imesterenslys.no/> og www.konf-jbl.dk/kransen.htm.
- ²³ Eksempler på nettsteder for pilegrimsreiser i Norge: <http://www.pilegrim.info/index.aspx?id=267480> og <http://www.pilegrim.no/page.php?id=1096838121>; for kristne tilbud om retreter i Norge, se f eks <http://www.retreater.no/retreatsteder/index.htm>. Se også se også note 7, videre Harld Olsen, *Pusterom: fellesskap om stillhet og fordypelse*, Oslo: Verbum 2004.

Constructing Christian Spirituality in the City

Having described some of the common cultural features which characterize life in the large cities this contribution goes on to identify five of the most fundamental elements in constructing a Christian spirituality which have been cherished by the church throughout history. These elements are: bible reading and hymnody, the gathering or fellowship, prayer, silence and meditation, and discipline. Subsequently an attempt is made to demonstrate how these transcultural values may be used together with contextual features and values of the city, as well as transcultural elements, when constructing an authentic and sustainable Christian spirituality for individual citizens in a post modern society.

Thor Strandenæs, f. 1949, cand.theol. Det teologiske Menighetsfakultet 1973. Teol Dr, Uppsala Universitet 1987. Misjonsprest utsendt av Ungdomsmisjonen – Norges KFUK- KFUM – og Det Norske Misjonsselskap i Hong Kong 1974-91. Førsteamanuensis ved Misjonshøgskolen 1991 – (Det nye testamente 1991- 93; Misjonsteologi 1993 -).